Runen.

Als je in een zoekmachine op het internet het woord runen tikt, dan heb je binnen één seconde al meer dan een miljoen resultaten. Tussen die resultaten bevind zich van alles en nog wat. Van runen orakels tot runen yoga. Daarom zullen wij hier proberen duidelijk te maken waar de runen vandaan komen, en hoe ze zich ontwikkeld hebben in de loop der eeuwen. En waar je ze vandaag de dag nog steeds tegen komt als je goed om je heen kijkt.

Het runenschrift (kortweg runen) is het oudst bekende schrift gebruikt door de Germaanse volkeren van Noord-Europa, Groot-Brittannië, Scandinavië en IJsland, vanaf ongeveer de 3de eeuw tot de 16e of 17e eeuw. Het bestaat uit letters samengesteld uit meestal rechte en hoekige lijnen die gemakkelijk in bijvoorbeeld steen of hout kunnen worden gekrast. Bij gebruik op metaal werden ook wel ronde vormen gebruikt. Het aanbrengen van runen werd destijds ook wel "ritsen" genoemd.

Runeninscripties zijn bekend van ca. 150 tot 1200 na onze jaartelling en in Scandinavië nog een paar eeuwen langer. Vanaf 800 na onze jaartelling verloor het schrift op het Europese continent geleidelijk de concurrentiestrijd met het Latijns alfabet dat op scholen werd onderwezen. Het schrift werd voor allerlei boodschappen gebruikt, maar is vooral bekend van de runenstenen, die als herdenkingsmonumenten dienen.

Runesteen U1011. Staat op het universiteitsterrein van de universiteit van Uppsala, Zweden. De steen is gemaakt in Rasbo, Zweden in de 11e eeuw.

Op deze herdenkingsmonumenten stonden al dan niet de dode die er onder ligt. Maar vaak de naam van de gene die, de steen beschreven had. Aangezien schrijven toen der tijd in een hoog aan zien stond. Daarnaast stond er vaak ook nog bezweringen op. Of voor de dode, of voor diegene die het graf kwamen verstoren. En dit kan dan in de zin van mensen, dan wel kwade geesten zijn. Hieronder een voorbeeld, van wat er op zo'n steen staat:

Ragnhild heeft deze steen opgericht ter herinnering aan Alli Sölvi, priester van de Vé, zeer waardige kapitein van de militie. De zonen maakten dit monument ter herinnering aan hun vader, en zijn vrouw

ter herinnering aan haar man. Soti graveerde deze runen ter herinnering aan zijn heer. Moge Thor ze wijden...

Spreuk op een steen uit Glavendrup, Denemarken.

In bijna alle gebieden waar Germaanse volkeren (waaronder de Vikingen) zijn geweest, kunnen runeninscripties aangetroffen worden. En ze zijn zelfs in Amerika gevonden. Dit ten tijde, dat de vikingen naar Amerika (Vinland) afreisde vanuit groenland.

De Kensington-steen. De steen is vermoedelijk in 1898 gevonden in Solem, een gehucht bij het dorp Kensington, Minnesota in Amerika.

Van de runenstenen die in Amerika zijn gevonden, is het niet duidelijk of deze daadwerkelijk gemaakt zijn door Vikingen. Wetenschappers vermoeden dat Vikingen ooit Amerika bereikt hebben, maar hiervoor bestaan heel weinig bewijzen. De aanwezigheid van de runenstenen kan een dergelijk bewijs zijn, maar er wordt getwijfeld over in hoeverre deze stenen authentiek zijn. Verschillende onderzoekers hebben de stenen onderzocht, maar de twijfel blijft. Het kan zijn dat de stenen gemaakt zijn door de Vikingen, maar het kan ook zijn dat de stenen veel later zijn gemaakt door anderen.

Met name in Scandinavië zijn runeninscripties te zien. In Zweden zijn er alleen al zo'n 2500 terug gevonden. Veel inscripties staan op runenstenen, herdenkingsstenen die werden opgericht langs belangrijke handelswegen. De Einangstein bij het Slidrefjord in Noorwegen dateert van ongeveer 300 na onze jaartelling, en is de oudst bekende runeninscriptie die nog op de oorspronkelijke plaats staat. De steen staat in de nabijheid van grafheuvels en restanten van moerasijzerwinning. De twee Runenstenen van Jelling zijn wellicht de bekendste stenen. In de buurt van Sleeswijk, nabij het oude Haithabu, zijn vijf runenstenen te vinden. Dit zijn reconstructies, de originele stenen bevinden zich in het museum van de stad.

Waar komen de runen vandaan, volgens de Edda?

Dit is een vraag die lastig te beantwoorden is. Zoals we in de Edda kunnen lezen heeft Wodan ze ontdekt toen hij negen nachten aan een boom hing.

Hávamál (Vertaling, de Vries):
128
Ik weet dat ik hing
aan de windige boom
negen nachten lang,
gewond door de speer,
aan Odin gewijd,
zelf aan mij zelf,
aan de wereldboom
waarvan niemand weet
uit welke wortels hij groeit.

129
Zij gaven mij brood
noch boden mij drank,
ten slotte spiedde ik omlaag;
nam de runen op:
nam de runen op,
nam ze roepende op:
ik viel vervolgens er af.

Opvallend is dat we hier kunnen lezen dat de runen wel bij de Goden vandaan komen, maar dat hun ze niet ontwikkeld hebben. Er staat "ten slotte spiedde ik omlaag", oftewel hij zag ze al op de grond liggen. Verder in de Hávamál Lezen we nogmaals dat de runen van de goden afstammen. Hier lezen we ook dat de runen een magische kracht hebben.

Hávamál (Vertaling, de Vries):
137
Dat zult gij ervaren,
als gij vraagt naar runen,
stammend van een goddelijk geslacht,
die maakten de machtige goden
en kleurde de krachtige ziener:
het is zeker het beste als gij zwijgt!

132
Runen zult gij leren,
ontraadselde tekens,
zeer machtige staven,
zeer krachtige staven,
die kleurde de krachtige ziener,

die maakten de machtige goden,
die ritste de radende heer.

In strofe 42 en 43 van het "Lied van Wafthrudnir (Vafþrúdnismál)" geeft de reus Wafthrudnir, Wodan antwoord op zijn vraag waar zijn runenwijsheid vandaan komt.

Vafþrúdnismál (Vertaling, de Vries):

42 Odin:
Zeg mij ten twaalfde,
hoe van de toekomst toch
gij alles, Wafthrudnir, weet?
Van den runenwijsheid
van reuzen en goden
weet gij de waarheid wel,
aan kennis rijke reus.

43 Wafthrudnir:
Van de runenwijsheid
van reuzen en goden
weet ik de waarheid wel,
daar in elke wereld ik was:
ik zag negen werelden
tot Nifilhel toe;
daar hebben de doden hun huis.

Zoals we dus kunnen lezen, bevind zich de kennis van de runen, zich in het rijk der doden. Verder kunnen we in de Hávamál lezen, dat door het ritsen van runen we kennis kunnen verwerven die de doden bezitten.

Hávamál (Vertaling, de Vries):

150
Dat ken ik ten twaalfde,
als ik zie aan een tak
een lijk dat beweegt door de wind:
ik rits en ik kleur
de runen dan,
dat hij gaat van de galg
en woorden wisselt met mij.

De herkomst en de ontwikkeling van de runen.
Maar wat als we nu in de geschiedenis gaan kijken. Hoe hebben de runen zich ontwikkeld, in de loop der jaren. Er bestaan tal van theorieën over. En die zijn in de loop der eeuwen ook weer vervangen door andere en nieuwere ideeën.
Het runenschrift heeft zekere overeenkomsten met het Latijnse, Griekse en Hebreeuwse alfabet. Volgens één theorie is het van Italische oorsprong. Het zou mogelijk ontleend zijn aan de Rhaetiërs, een volk dat in de eeuwen voor onze jaartelling in de Alpen woonde. De Rhaetiërs zouden op hun

beurt hun schrift aan de Etrusken hebben ontleend, met wie zij in de Povlakte contact hadden. Andere theorieën spreken van een oorsprong bij de Feniciërs.
Maar Ik zal hier, de laatste en meest waarschijnlijke theorie behandelen. Deze theorie word gesteund door archeologische bewijsstukken, en is opgesteld door C.J.S. Marstrander en M. Hammarström eind jaren 20 begin jaren 30.
Hun gaan er vanuit dat de runen zijn afgeleid van het Noord-Italisch. Dit is een vorm van het Etruskische alfabet.

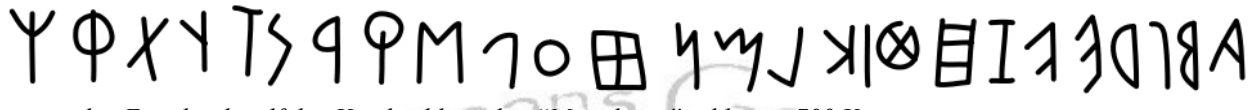

Vorm van het Etruskische alfabet Voorbeeld van het "Marsiliana" tablet ca. 700 V.o.j.t.: ABGDEVZHΘIKLMNΞOPŚQRSTUXΦΨ, gelezen van rechts naar links.

Waar runen in verschillen met het Etruskische alfabet, is dat de runen naast een klank, ook een betekenis met zich mee droegen. Net zoals het Fenicisch alfabet.
Voor de opkomst van de Romeinen trokken geleterde Etruskische handelaars langs de handelsroutes vanuit Italië door Midden-Europa naar de kust van de Baltische Zee.
Een verzameling van 26 bronzen helmen, in 1812 ontdekt bij Negau (ligt bij de Oostenrijks-Kroatische grens) vormt een bewijs voor de Etruskische theorie. De helmen dateren van rond de 2e eeuw v.o.j.t. Ze bevatten inscripties ter ere aan de Germaanse goden, geschreven van rechts naar links in Noord-Italisch schrift.

Één van de helmen die gevonden is bij Negau.

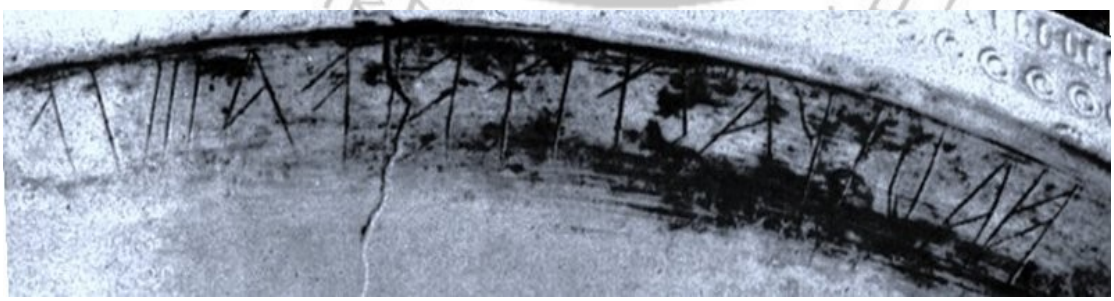

De inscripties in de rand van de helm. Er staat: harikastiteiva\\\ip 'Voor de god Harigast' (een oorlogsgod). Deze inscriptie is in een latere tijd aangebracht.

Zoals je ziet, zijn deze Etruskische tekens nauw verwant aan de runen die wij vandaag de dag

kennen.

De Oude Futhark 2e tot 8e eeuw.
De Oude Futhark (FuÞark) bevat 24 tekens. De naam 'Futhark' komt van de eerste zes letters F-U-TH-A-R-K. De tekens in het Oude Futhark hebben een vaste volgorde, hoewel de laatste twee runen soms van plaats wisselen. Een groep van acht runen wordt sinds de runologie van de negentiende eeuw ook wel Aett genoemd. De eerste Aett is de runengroep van Freya, de tweede van Hagal en de derde van Týr. De associatie met Noordse goden stamt uit de laat-twintigste eeuwse esoterie.

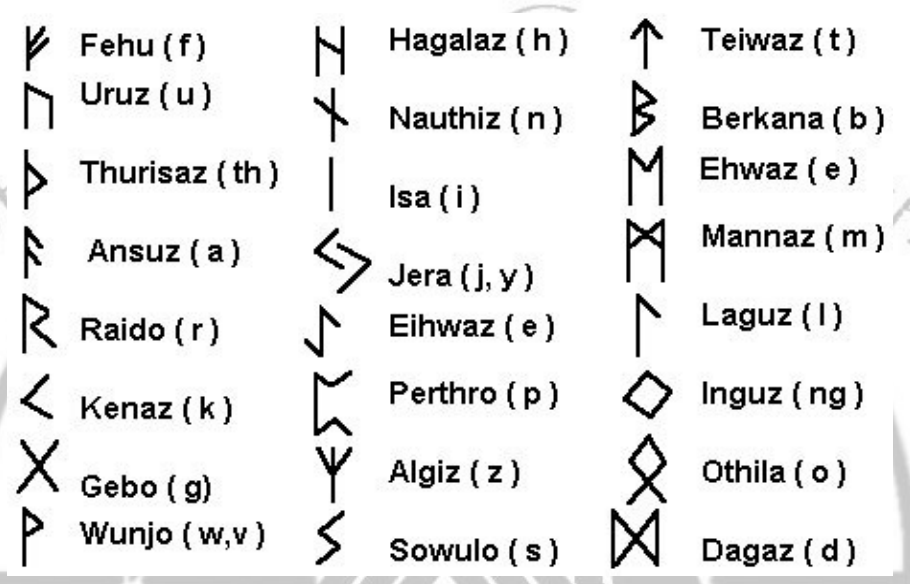

De letters C, Q, V en X bestaan hierin niet, deze klanken zijn ook vreemd in de Germaanse talen. Daarvoor in de plaats zijn er tekens voor de *th*, de *ng* en de "ei" klanken. In transcripties kunnen voor de C een *s* of *k* worden gebruikt voor de Q de samenstelling *ku*, voor de V een *w* of *f* (zoals in het Fries) en voor de X de samenstelling *ks*.

De Anglo-Friese/Anglo-Saksische runen 5e tot 11ste eeuw.
Deze runenreeks bevatte 26 tot 33 tekens. En werd gebruikt vanaf ongeveer de 5e eeuw voordat het oud-engels dan wel oud-fries zijn intrede deed.
Doordat er rond de 5e en 6e eeuw snelle taalveranderingen plaats vonden. Was er behoefte aan meer tekens. Tevens werd ook de volgorde veranderd zodat het geen 'Futhark' meer heten, maar 'Futhorc'. De eerste 24 tekens zijn het zelfde gebleven, echter men gaf aan de ᚩ (ós) nog twee betekenissen. Namelijk ᚪ (Ac) en ᚫ (Aesc). En zo komen we aan de 26 tekens. Dit is gedaan vanwege de Ingveonse (Noordzee-Germanen) uitspraak van de korte en lange 'a'. Later is in Engeland de reeks uitgebreid naar 28 tekens en uiteindelijk naar 33. Een van de latere runen die er aan zijn toegevoegd hebben christelijke invloeden. Deze zijn gevonden in Northumbrië, Schotland.
Langzaam verdwenen de runen met de kerstening. Hiervoor kwam het Latijnse alfabet voor in de plaatst. In eerste instantie werden beide nog door elkaar gebruikt. Maar toen ze door de kerk werden verboden, stierf het gebruik hiervan langzaam af.

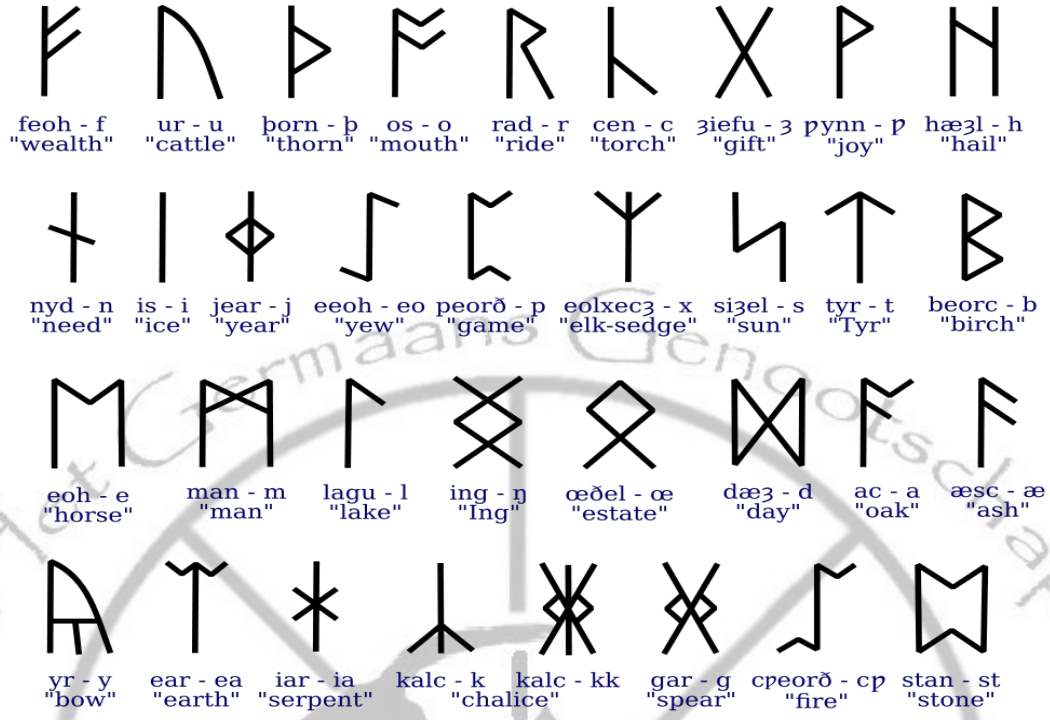

<u>Jongere Futhark 9e tot 11e eeuw.</u>
De Jongere Futhark, ook bekend als Scandinavische Futhark. Is een gereduceerde vorm van de Oude Futhark. Dit kwam omdat er toen der tijd, de taal veranderde in Scandinavië. Zodoende moesten er andere runen komen. In Engeland resulteerde dit in een runen reeks die zich ontwikkelde tot 33 tekens. De Scandinavische runengeleerden deden het anders. Ze namen het Oude Futhark en haalde van de bestaande 24 er 8 af. Daarbij werd ook de betekenis van menig rune veranderd.
Dit alles resulteerde uiteindelijk weer in twee verschillende versies. De verschillen zijn echter zo klein dat ze beide, de Jongere Futhark werden genoemd. Het verschil zit hem namelijk in de lengte van de runen, zoals je op onderstaande afbeelding kan zien. De gene met de lange tekens is de Deense Futhark, en de korte variant is de Zweeds-Noorse Futhark. Men vermoed dat de lange werden gebruikt, om in steen te schrijven. En de kortere voor dagelijks gebruik op hout.

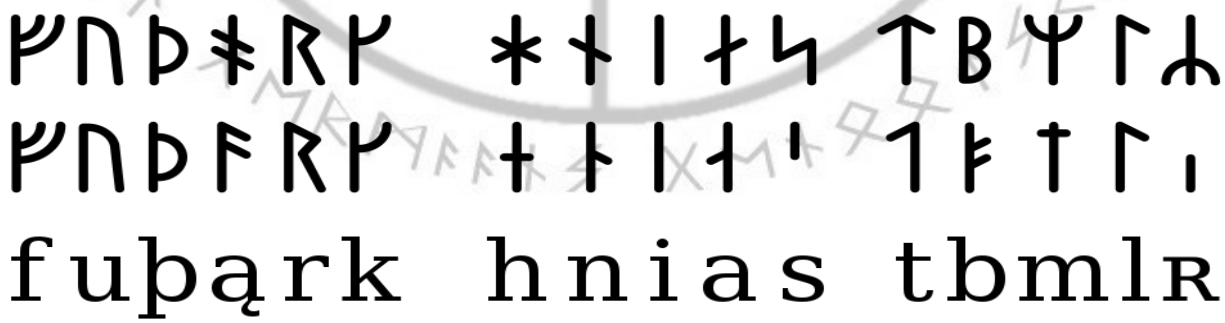

Tussen de 10e en de 12e eeuw, had je ook nog de Hälsinge runen. Deze zijn voor het eerst ontdekt in de Hälsingland regio in Zweden. Deze runen waren nog eenvoudiger, maar komen overeen met de Jongere Futhark.

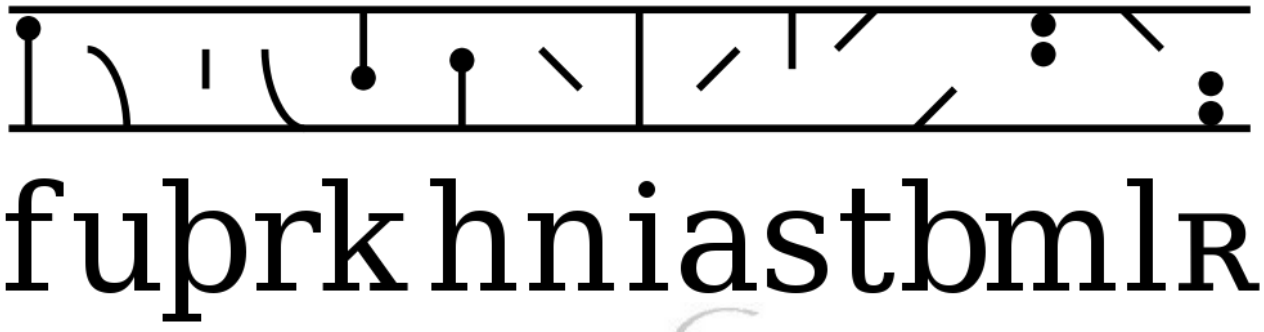

Het lastige aan het gebruik van deze runen reeksen was dat ze tamelijk moeilijk waren. Aangezien je maar 16 tekens tot je beschikking had. En een teken meerdere betekenissen had. Er word tegenwoordig aangenomen, dat deze reeks mede zo kort is geworden door de vele reizen van de vikingen. Omdat dit tijdens de handel wat makkelijker was, vanwege de kleine hoeveelheid tekens. Echter veel buitenlandse handelaren hadden moeite met het interpreteren van de runen. En zodoende werd toch ook nog vaak de Oude Futhark gebruikt.
Dit gebeurde ook met het voorspellen met runen. Hier bleef men ook de Oude Futhark gebruiken, omdat deze meer betekenissen had, en men zodoende een nauwkeurige voorspelling kon doen.

<u>Middeleeuwse runen 12e tot 15e eeuw.</u>
De middeleeuwse runen, ook bekend als Futhork. Bestaat uit 27 tekens en is voort gekomen uit de Jongere Futhark. In het begin van de 13e was het volledig gevormd zoals wij het nu kennen. Door de uitbreiding van 11 tekens had nu ieder teken zijn eigen klank. In tegenstelling tot de Jongere Futhark waar één teken meerdere klanken vertegenwoordigde.
Tegen het eind van de 11e eeuw moest het runen schrift de competitie aangaan met het Latijnse alfabet. Echter het latijn was niet voor de gewone man bedoeld, maar voor de kerkelijke leiders. Daarbij werd Latijn met inkt op perkament geschreven. Wat toen der tijd, allebei dure producten waren. En dat terwijl runen met een scherp voorwerp, gewoon in steen of hout gekrast kon worden. Wat beduidend goedkoper was. Daar door werden de runen nog lange tijd gebruikt door boeren en handelaren. Om goederen en eigendommen te markeren.
Echter werden de runen steeds meer bedreigt door het Latijnse alfabet, waardoor de complete Scandinavische wetten werden opgeschreven in runen. Want daarvoor werden ze herhaald door wetsprekers die de wet uit hun hoofd leerden en door vertelde.

Bladzijde 27, van de Codex Runicus. Dateert van omstreeks 1300.

In de tijd hierna begon het Latijnse alfabet, de strijd langzaam te winnen. Echter in sommige streken werden er runen tekens, in eerste instantie toegevoegd aan het Latijnse alfabet. Dit om vermoedelijk de overgang geleidelijk te laten gaan.

<u>Dalecarlische runen (Dalrunen) 16e tot 19e/20e eeuw.</u>
Deze Dalecarlische runen, ook bekent onder de naam Dalrunen. Komt uit de provincie Dalarna in Zweden. Dit is een combinatie van runen, en het Latijnse alfabet. De mensen gebruikten dit voornamelijk om hun naam, op hun eigendommen te zetten. Langzamerhand werden deze runen stuk voor stuk vervangen door Latijnse letters.

Op de volgende pagina staat een tabel met de Dalrunen door de jaren heen. Waarbij je kan zien hoe ze veranderde.

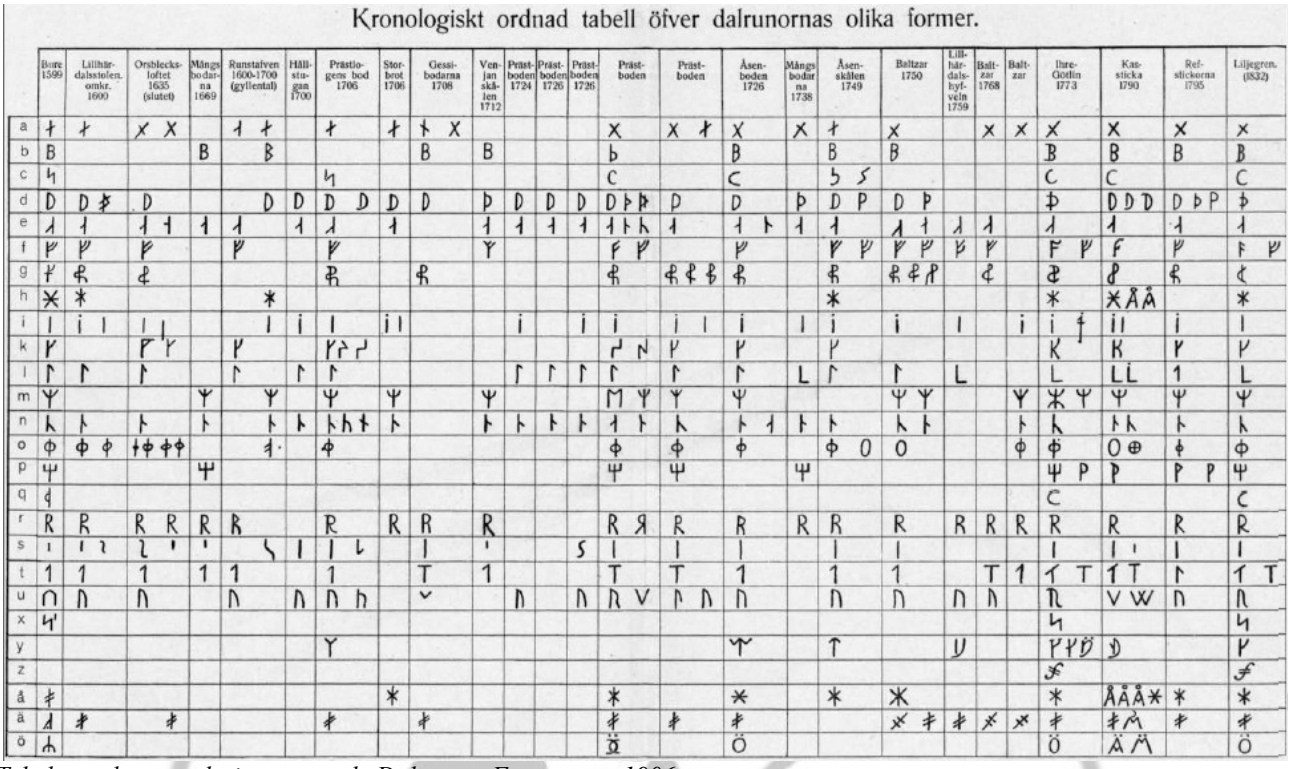

Tabel van de veranderingen van de Dalrunen. Forvännen, 1906.

<u>Armanenrunen (Armanen Futharkh) 20e eeuw.</u>

Deze Armanenrunen of Armanen Futharkh zoals Guido von List het noemde, zijn 18 runen die qua vorm veel gelijkenis tonen met het Jongere Futhark. Guido von List ontdekte deze runen in 1902, na 11 maanden van tijdelijke blindheid, door een staaroperatie aan beide ogen. Volgens hem waren deze runen de 'oer-runen', waar alle andere runen vormen op gebaseerd zijn.

De eerste 16 van zijn runen komen overeen met de zestien runen uit het Jongere Futhark, met kleine wijzigingen in de namen (en deels gespiegelde vormen). De twee toegevoegde runen zijn vrijelijk overgenomen door het Anglo-Saksische Futhorc. Deze runen kom je vandaag de dag nog wel eens tegen bij onder andere bij nationaal-socialistische stromingen. En ze worden vaak gebruikt bij runen-yoga.

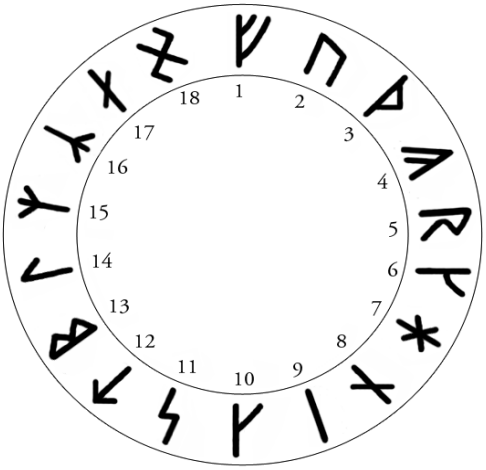

Zoals je kunt zien zijn de runen in de loop der eeuwen steeds veranderd. Dit mede omdat de taal zelf ook veranderde. Maar ook door de kerstening.

Verder zien we dat mensen zoals von List, naar buiten komen met een 'nieuw' soort runenschrift. Wat

we bij von List zien is, dat het gebaseerd is op echte runen.
Het Oera Linda Boek daar integen, is kompleet nep gemaakt. Dit is uit onderzoek naar het papier, gebleken. Terwijl men jaren lang heeft gedacht dat het om een oud boek ging wat ontdekt was.

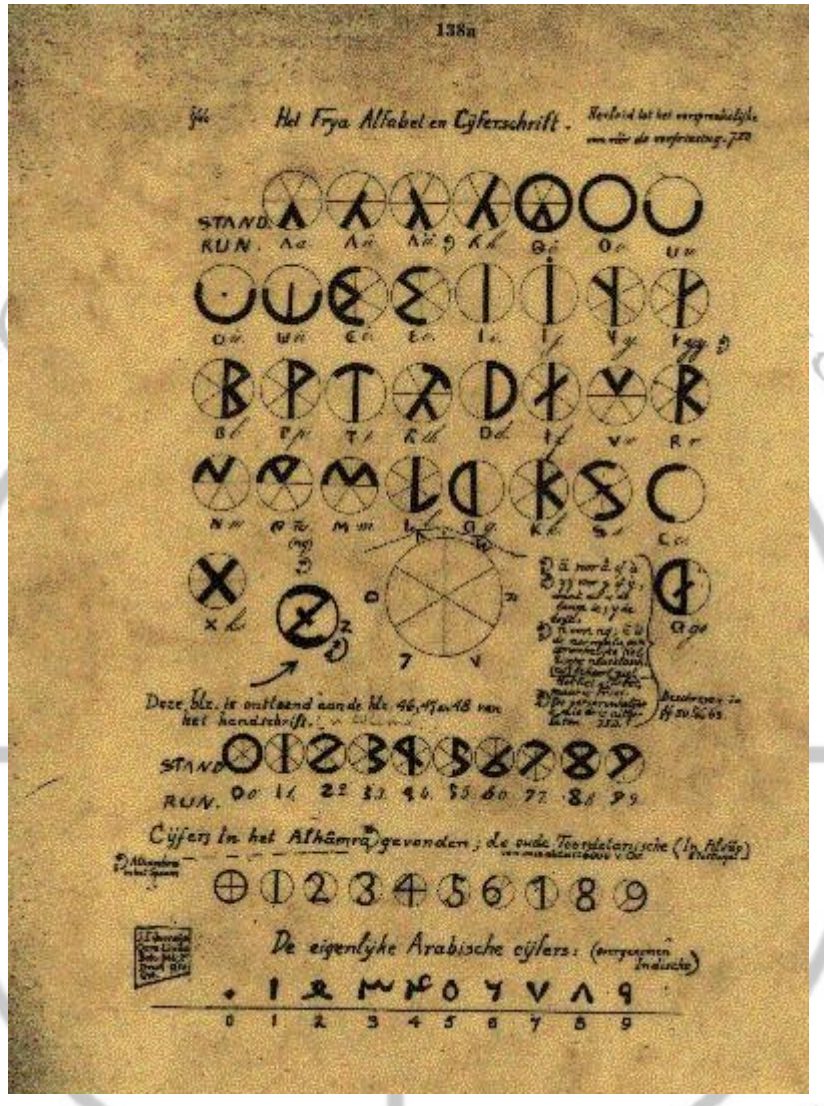

Een bladzijde uit het 'Oera Linda' boek.

Het voorspellen met runen:

Voluspa (Vertaling, de Vries):

13
Drie meisjes komen,
veel kennis bezittend,
uit de woning
onder die boom;
Urd heet de ene,
de andere Werdandi
-zij sneden de runen-
Skuld heet de derde;
zij voorspelden de toekomst,
bestemden het leven
voor de sterveling,
hun lot in de strijd.

Zoals we hier kunnen lezen in de Edda, werden de runen ook gebruikt voor het voorspellen van de toekomst. In deze strofe word dat gedaan door de drie Nornen, de schik godinnen. Dit deden ze voor de lotsbepalingen.
Tacitus schreef het volgende in zijn Germania.
Zij hechten in hooge mate aan voorteekenen en door het lot beslissende orakelspreuken. Bij het loten gaan zij op zeer eenvoudige wijze te werk: zij hakken een tak van een vruchtdragenden boom, snijden die in twijgjes, en merken elk van deze met bepaalde teekens, om ze vervolgens op goed geluk af en al naar het toeval het meebrengt over een wit laken te werpen. Dan volgt een gebed tot de goden, dat bij openbare beraadslaging uitgesproken wordt door een Staatspriester, bij eene familieaangelegenheid door den huisvader in persoon; daarna neemt deze terwijl hijzijne oogen naar boven richt er drie achtereenvolgens op en geeft naar het te voren ingesneden merkteeken zijne verklaring. Luidt deze ongunstig, dan is elke beraadslaging over dezelfde zaak in den loop van denzelfden dag verboden; luidt zij gunstig, dan wordt altijd nog de bevestiging daarvan door voorteekenen vereischt.
Tacitus, Germania.
Hierboven kunnen we lezen wat Tacitus heeft geschreven in zijn Germania. Zodoende weten we dat de runen ook in het dagelijks leven werden geraadpleegd, bij het maken van belangrijke beslissingen. Er word echter niet letterlijk gesproken over runen. Maar we gaan er van uit dat hij met 'bepaalde tekens' de runen bedoelde, in deze zin.
Ook tegenwoordig worden runen nog steeds gebruikt voor het voorspellen van de lotsbepaling. Als je gaat kijken kan, je vandaag de dag tal van runen setjes kopen inclusief steentjes en boeken met verklaringen wat de runen betekenen. En hoe je ze kan gebruiken. Of dit afgekeurd of goedgekeurd word laat ik hierbij buiten beschouwing.
Een andere vorm van gebruik van runen. Is het zogenaamde gebruik van 'bindrunen', dit zijn runen tekens die aan elkaar verbonden zijn en waardoor ze samen meer kracht zouden moeten geven op het voorwerp waar ze in geritst zijn. In het 'Galdrabok', dit is een Ijslandse Grimoire (een boek met magische spreuken) uit de 16e eeuw. Word onderscheid gemaakt in 3 soorten runen tekens, dan wel tekens die op runen lijken. Die worden gebruikt voor magische doeleinden.Te weten:
Bandrunir:
Bindrunen, duidelijk zichtbaar gevormd door het samenvoegen van enige runen.

Galdrastafr:
Magische staven, die waarschijnlijk oorspronkelijk bindrunen waren, maar zodanig gestileerd werden, dat deze oorsprong onherkenbaar geworden is. En ze een eigen leven zijn gaan leiden.

Galdramyndir:
Abstracte tekens, die hun oorsprong niet in de runen hebben. Een voorbeeld hiervan is de Hamer van Thor. Veel van deze tekens lijken combinaties van runen te zijn, al dan niet met abstracte kosmische tekens.
Verder word er in de verschillende saga's, zoals bijvoorbeeld 'Het Nibelungenlied'. Vertelt over verschillende gebruiken van runen dan wel bindrunen. Die bescherming, moed en kracht zouden geven aan de drager ervan.

Waar werden runen vroeger voor gebruikt, en waar gebruikt men ze tegenwoordig voor?
Men gebruikte runen vroeger voornamelijk voor het merken van voorwerpen. Zoals we kunnen zien in de voorwerpen die reeds zijn terug gevonden. Daarnaast werden er ook spreuken in bijvoorbeeld een zwaard gekerfd. Voor kracht, moed of bescherming in de strijd.
Daarnaast kwam je ze ook tegen op grafstenen zoals we al zagen in het begin van dit stuk.
Maar waar zie je vandaag de dag nog runen? En hoe worden ze nog gebruikt?

Hier boven staat “mjolnir” geschreven in runen op een auto van het Duitse leger. Dit is gedaan voor moed en kracht tijdens hun missie.
Verder kom je ze ook nog tegen op oude gebouwen. Ook al is het soms goed zoeken. Zo zijn er namelijk in menig kerk, bindrunen te vinden in de bakstenen. Dit komt nog uit de tijd dat ze gemaakt zijn door slaven. Als de klei voor de stenen nog niet droog was. Werden er door hun verwensing, vervloekingen en hun gevoel van onvrede in gekerft.
En verder worden ze gebruikt voor divinatie (voorspellen). En dit kan gedaan worden door middel van runnen stenen, dan wel stokjes, zoals dat vroeger werd gedaan. Tegenwoordig heb je zelfs runnen tarot kaarten. Maar dan ga je, je wel op het new age vlak bevinden. Net als runen-yoga en aanverwanten.

Bronnen:

- Wikipedia.org
- De complete gids Runen, Nigel Pennick
- Edda, vertaling de vries
- Herkomst van de Runen, Boppo Grimsma
- Futhark International journal of Runic studies, James e. Knirk & Henrik Williams
- Oeralindaboek.nl
- Germania, Tacitus
- The Galdrabok: an Icelandic Grimoire, Stephen Flowers